

Bu makaleye atıfta bulunmak için/To cite this article:

SEZEN, I, AKPINAR KÜLEKÇİ, E. (2020). Kentsel Kimlik Bileşenleri ve Kış Turizmi İlişkisi: Erzurum Kenti Örneği. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24 (4), 1799-1810.

Kentsel Kimlik Bileşenleri ve Kış Turizmi İlişkisi: Erzurum Kenti Örneği^(*)

Işık SEZEN (**)

Elif AKPINAR KÜLEKÇİ (***)

Öz: Kentsel kimlik bileşenleri çevresel kimlik ve toplumsal kimliktir. Çevresel kimliği coğrafi yapı, iklim, bitki örtüsü gibi doğal; yerleşim, dokular-bölgeler, izler, kenarlar, odaklar-işaret öğeleri gibi yapay özellikler oluşturmaktadır. Toplumsal kimliği ise sosyokültürel, sosyoekonomik, somut olmayan kimlik (gastronomi, kültür-sanat-zanaat, folklor ve yaşam biçimi) oluşturmaktadır. Bu araştırmanın amacı kış turizmi ile kentsel kimlik bileşenlerinin ilişkisi belirlemektir. Araştırma materyalini Palandöken Dağı eteğinde kurulmuş Türkiye'nin önemli bir kış turizmi kenti olan Erzurum oluşturmaktadır. Çalışmada yöntem olarak etüt, veri toplama, analiz ve sentez kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda Erzurum'un sahip olduğu kentsel kimlik bileşenlerinin kış turizmi üzerine etkileri saptanmıştır. Kentsel kimlik bileşenleri arasında eksiklikler, uyumsuzluklar ve ön plana çıkan özellikler belirlenerek öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Erzurum, kentsel kimlik, kış turizmi, kimlik bileşenleri

The Relationship Between Urban Identity Components and Winter Tourism: The Case of Erzurum City

Abstract: The components of urban identity are environmental and social identities. Environmental identity is formed by natural features such as geographical structure, climate, and vegetation; as well as artificial features including layout, textures-regions, traces, edges, and focal-sign elements. Moreover, societal identity is formed by socio-cultural, socio-economic and intangible identity (gastronomy, culture-art-craft, folklore and lifestyle). The aim of this study is to determine the relationship between winter tourism and urban identity components. Research material was established as Erzurum, a city at the foot of the Mount Palandöken, which is a significant center in Turkey for winter tourism. Study, data collection, analysis and synthesis were used as the method of the study. As the result of the study, the effects of the urban identity components of Erzurum on winter tourism were determined. Deficiencies, incompatibilities and prominent features among urban identity components were identified and recommendations were made.

Keywords: Erzurum, urban identity, winter tourism, identity components

Makale Geliş Tarihi: 01.12.2019

Makale Kabul Tarihi: 11.09.2020

^{*}) Bu çalışma 19-21 Aralık 2019 tarihinde Erzurum'da gerçekleşen Uluslararası Kış Turizmi Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

^{**}) Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü (e-posta: isiksezen@atauni.edu.tr) ORCID ID. <https://orcid.org/0000-0003-0304-9072>

^{***}) Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü (e-posta: eakpinar@atauni.edu.tr) ORCID ID. <https://orcid.org/0000-0003-2818-8562>

Bu makale araştırma ve yayın etiğine uygun hazırlanmıştır iThenticate intihal incelemesinden geçirilmiştir.

I. Giriş

Kentlerin farklılık gösteren karakteristik özellikleri kent kimliği, kent profili ve kent imgesi kavramlarıyla açıklanmaktadır. Kent kimliği uzun zaman dilimi içinde biçimlenmektedir. Kentin coğrafi içeriği, kültürel düzeyi, mimarisi, yerel gelenekleri, yaşam biçimi gibi özellikleri kente biçim vermektedir (Suher, 1995'den Akt., Önem ve Kılıçaslan, 2005, s.116).

Bir kentin kimliği; doğal ve yapay çevreden kaynaklanan kimlik elemanları, bu elemanların mekânsal öğeleri, tarihi, kültürel değerleri, mimari yapısı, sosyal yapısı, coğrafyası, içinde yaşayan uygarlıkları, yerel gelenekleri, yaşam biçimi, şu anda yaşayan insanları, ilk yerleşimden bugüne geçirdiği evreleri, topografyası, bitki örtüsü, iklimi, jeopolitik konumu, doğu veya batıda oluşu, deniz ve karayolu bağlantısı, başka kültürlerle olan açıklığı veya kapalılığı, ekonomik yapısı, barındırdığı canlı türleri, geçirdiği işgaller ve savaşlar, depremler, başkentlik yapıp yapmadığı vb. birçok etken ile değişebilmektedir ve bunun sonucunda kendine has özellikler kazanmaktadır (Kösoğlu, 1995, s.43; Ayyıldız ve Ertürk, 2017, s. 68).

Kentsel kimlik bir kentin, çevrenin, doğal ve yapay elemanları ve sosyo-kültürel özellikleri ile tanımlanmaktadır (İlgin, 1997'den Akt., Beyhan ve Ünügür, 2005, s. 81).

Çevresel kimlik ve toplumsal kimlik kentsel kimliği oluşturmaktadır. Çevresel kimliği doğal çevre (topoğrafik, iklim ve bitki örtüsü) ve yapay çevre (binalar, sokaklar, meydanlar vb.) özellikleri, toplumsal (tarihsel, kültürel, nüfus özellikleri) kimliği; sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve psikolojik kimlik oluşturmaktadır (Örer, 1993'den Akt., Beyhan ve Ünügür, 2005, s. 81). Erdoğan ve Çorbacıoğlu Akay (2018, s. 462)'a göre kentsel kimliği oluşturan ana bileşenlerden biri olan toplumsal kimliğin bileşenlerinden birisi somut olmayan kimliktir. Somut olmayan kimlik ise gastronomi, kültür-sanat-zanaat ve folklor ve yaşam biçimi bileşenlerinden oluşmaktadır. Kentsel kimliğin diğer ana bileşeni olan yapay çevrenin alt bileşenleri içerisinde ise yerleşim (dokular ve bölgeler, izler, kenarlar, odaklar ve işaret öğeleri) yer almaktadır.

Kalkınma ya da bölgesel gelişmede önemli bir alt sektör olarak nitelendirilen turizm, çevre ve doğal kaynaklarla olan sıkı ilişkisi nedeniyle kalkınma ve çevre çelişkisinin uyumluluğa dönüştürülmesi gereğini ortaya koymaktadır (Beyhan ve Ünügür, 2005, s. 80)

Kentlerdeki turizm hareketleri, Mezopotamya'daki Sümerler döneminden beri devam etmektedir. Kentlerin gelişmişliği turistleri çeken bir unsur olmasının yanında, turizm hareketlerinin artması da kentin gelişimini olumlu yönde etkilemektedir. Kentlerin sahip olduğu coğrafi, kültürel, tarihi yapı, o toplumun doğal yaşantısı içerisinde ziyaretçilere sunulmaktadır. Kendi aralarında rekabet içerisinde olan kentler birbirlerinden farklı özellikler ortaya koyarak turistleri çekmeye çalışmaktadırlar. Uluslararası alanda tanınırlıklarını arttırmak, iyi bir imaja ve marka değerine sahip olmak için çeşitli stratejiler geliştirmektedirler (Şarkaya İçellioğlu, 2014, s. 41).

Kentleşme ve turizm hareketleri M.Ö. 4000 yıllarında, yaklaşık olarak aynı tarihlerde ortaya çıkmıştır (Yıldız, 2008'den Akt., Şarkaya İçellioğlu, 2014, s. 42). Kentleşmenin artması turistik faaliyetlerini artırırken, turizmin gelişmesi de kentler üzerinde bazı etkiler doğurmaktadır. Turizm, kırsal bölgelerin kentleşmesi üzerinde hızlandırıcı etki yapmaktadır (Gürbüz, 2002, s. 54; Şarkaya İçellioğlu, 2014, s. 42). Kentlere yapılan ziyaretler, önemli ekonomik faydalar sağlamaktadır. Bir kentin ekonomik olarak büyümesinin, sosyal ve siyasal etkileri de ortaya çıkmaktadır.

Kentlerin sahip olduğu coğrafi, kültürel ve tarihi özellikler, toplumun doğal yaşantısı içerisinde kentsel ve kültürel turizm faaliyetleri olarak ziyaretçilere sunulmaktadır. Kentler sahip oldukları farklı özelliklerini ön plana çıkartarak kentsel turizminden faydalanabilmek için koruma ve imar projeleri geliştirmektedirler. Söz konusu bu gelişmeler sosyal, kültürel, sanatsal birçok amaçla kentlere yapılan kısa süreli ziyaretleri içeren kent turizminin gelişim göstermesine neden olmuştur. Kent turizminin gelişmesinin temel nedenlerinden birisi de bireylerin kentlerin tarihi süreç içerisinde oluşturdukları fiziki, sosyal, kültürel ve işlevsel kimliklerini daha iyi tanıma isteklerinden kaynaklanmaktadır (Kaynak ve Karabulut, 2016, s.185).

Kentlerde ziyaretçiler ve yerel halkın eğlence ihtiyaçlarını gidermekte kullanılacak birçok fonksiyon ve olanak bulunmaktadır. Bu fonksiyon ve olanakları, "birincil etkenler" ve "diğer tamamlayıcı etkenler" olarak sınıflandırmak mümkündür. Birincil etkenler, kente yapılan ziyaretlerin esas nedenini teşkil etmektedir. Bunlar; tarihi binalar ve tarihi kent peyzajı, iklim ve çevre, müzeler, sanat galerileri, konser salonları, spor karşılaşmaları, eğlence, özel organizasyonlar gibi insanlar için çekici olan kaynaklardır. "Diğer tamamlayıcı etkenler" ise bu çekiciliklerin değerini arttıran veya turist çekimi sürecini destekleyen ürünlerdir. Bunlar alışveriş, yeme-içme, konaklama tesisleri ile ulaşım imkanları ve seyahat acentalarıdır. Hem temel ürünler hem de ikincil tamamlayıcı ürünler için kentsel dönüşüm uygulamalarına ihtiyaç duyulmaktadır. (Law, 1992'den Akt., Doğan 2006, s. 41).

Bu araştırmanın amacı Erzurum kent kimliğini oluşturan bileşenleri belirleyerek kış turizmi üzerine etkilerini tespit etmektir. Ayrıca, kış turizmi üzerine olumlu etkide bulunan bileşenlerin sürdürülebilirliği, olumsuz etkide bulunan bileşenlerin iyileştirilmesi üzerine önerilerde bulunulacaktır.

II. Materyal

Araştırma materyalini Palandöken Dağı eteğinde kurulmuş Türkiye'nin önemli bir kış turizmi kenti olan Erzurum kenti ve Erzurum kent kimliğini oluşturan mekânsal öğeler, tarihi, kültürel değerler, mimari yapı, sosyal yapı, coğrafi özellikler, yerel gelenekler, yaşam biçimi gibi bileşenler oluşturmaktadır. Erzurum kentinin birincil turizm çeşidi olan kış turizmi ele alınarak kış turizmini etkileyen kentsel bileşenler irdelenmiştir.

Erzurum'un güneyinde, yer alan Palandöken Dağı, 3125 metre rakımlı bir dağdır. Türkiye'nin kayak merkezleri arasında en yüksek rakımlı kayak merkezi olan Palandöken dağında kayak yapılan alan 2200-3176 m yükseklikte yer almaktadır.

Yüksekliğe bağlı olarak yılın 150 günü karla örtülü olan Palandöken Dağı'nda ortalama iklim koşullarında kayak sezonunun süresi 10 Aralık-10 Mayıs tarihleri arasındadır (Erzurum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2012'den Akt., Göktuğ vd., 2015, s. 1040).

Erzurum ili, Türkiye'nin orta ve batı illerine göre, rakımın fazla olduğu illerden biridir. 25.066 km²'lik araziye sahip olan ilin kuzeyinde, Kargapazarı (3.288 m) ve Dumlu (3.250 m) dağları ile Soğanlı dağları bulunmaktadır. Türkiye 'nin en yüksek ve soğuk illerinden biri olan Erzurum'da sert kara iklimi hüküm sürmektedir. Genel olarak kış ayları çok soğuk ve karlı; yaz ayları ise çok sıcak ve kurak geçmektedir.

Erzurum rakımının fazlalığı ve kar yağışının yoğunluğu (yılın 70 günü kar yerde kalmaktadır) güneş ışınlarının uzaya tekrar geri yansımaya sebep olmaktadır. Bu yüzden Erzurum, Türkiye 'nin en çok güneş gören illerinden biri olmasına rağmen, en soğuk illerindedir. Yazın sıcaklık +35 dereceyi görürken, kışın sıcaklık -35 dereceye kadar inmektedir (Erzurum İli 2017 Yılı Çevre Durum Raporu, 2018).

III. Yöntem

Çalışmada yöntem olarak etüt, veri toplama, analiz ve sentez kullanılmıştır. Etüt aşamasında Erzurum kent kimliği bileşenleri tespit edilerek saha incelemeleri ve fotoğraf çekimleri yapılmıştır. Veri toplama aşamasında kentsel kimlik bileşenlerini oluşturan etmenler hakkında literatür taraması yapılmıştır. (Örer, 1993'den Akt., Beyhan ve Ünügür, 2005, s. 81) ve Erdoğan ve Çorbacıoğlu Akay (2018, s. 462)'in kullandıkları sınıflandırmalardan yararlanılarak Erzurum kent kimliği bileşenleri içinde kış turizmi üzerine etkili olabilecekler analiz edilmiştir. Sentez aşamasında ise turizm üzerine etkili olan bileşenler irdelenerek olumsuz yönlerinin giderilmesi, olumlu yönlerinin iyileştirilmesi ve sürdürülebilirliği üzerine öneriler sunulmuştur. Ayrıca, Urban Tourism, 1995'den Akt., Doğan (2006, s. 41)'in kullandıkları kentsel turizm sistemindeki temel ilişkiler sınıflandırmasına göre Erzurum kentinde kış turizmini etkileyen faktörler tespit edilmiştir.

IV. Bulgular

Örer (1993)'in kentsel kimlik bileşenleri sınıflandırması (Akt., Beyhan ve Ünügür, 2005, s. 81) dikkate alınarak Erzurum kent kimliği bileşenlerini oluşturan özellikler aşağıda verilmiştir.

A.Çevresel Kimlik Doğal Çevre (Topoğrafik, İklim ve Bitki Örtüsü) Özellikleri

Oldukça eski bir yerleşim alanı olan Erzurum, Doğu Anadolu Bölgesi'nin en büyük kentidir. Palandöken Dağı eteklerinde bulunan kent son yıllarda kış turizmi açısından büyük önem kazanmıştır. Tarihi bakımdan çok zengin birçok eseri barındıran ve adeta bir kültür merkezi olan kent günümüzde önemli bir turizm potansiyeli taşımaktadır.

Erzurum ili için yapılan çalışmalar sonucunda alanda 352 tohumuz bitki taksonu, damarlı bitkiler için 99 familyaya ait toplam 2214 tür ve tür altı takson tespit edilmiştir. Tespit edilen taksonların 354'ü endemik taksonlardan oluşmaktadır. Endemik bitkilerin 10'u CR (Kritik tehlikede), 31'i EN (Tehlikede), 47'si VU (Hassas), 179'u LC (Az

endişe verici), 59'u NT(Tehdide yakın) ve 18'i DD (Veri yetersiz) kategorilerinde bulunmaktadır.

Türlerce zengin habitatlar için 3 alan belirlenmiştir. Bunlar; Erzurum Ovası ve Bataklıkları, Palandöken Dağı ve Köprüköy Mevkiidir. Palandöken Dağları'nın sahip olduğu doğal sarıçam ve meşe ormanları zaman içinde tahrip olmuştur. Tahrip olan orman alanlarının yerini dağ bozkırları almıştır (Erzurum İli 2017 Yılı Çevre Durum Raporu, 2018, s. 57).

B.Yapay Çevre (Binalar, Sokaklar, Meydanlar vb.) Özellikleri

Cumhuriyet'in ilanından sonra ülkemizde başlayan planlama ve planlı gelişme süreci, Erzurum'da ilk planın Fransız Şehir Plancısı J.H. Lambert tarafından 1939 yılında yapılması ile başlamıştır. 100.000 kişilik nüfusa göre 1965 hedef yılı için hazırlanan planda yerleşim alanları sosyoekonomik özelliklere göre farklı bölgeler halinde düzenlenmiştir. Planda konut bölgeleri için bahçeli siteler ve müstakil evlerden oluşan, halkın oturacağı alanlar, çoğunlukla 2 katlı konutların bulunduğu işçi ve esnaf mahallesi, üç kat izni verilen yeni mahalleler ve ticaret ile konutun birlikte yer aldığı karma bölgeler şeklinde tanımlanmıştır. Ulaşım sistemine dair merkez çevresinde bulunan ring yollar; merkeze gelen ışınal yollar ve ana eksenler, transit yollar, servis yolları, kılcak yollar olarak dörtlü yol sistem önerilmiştir (Dursun vd., 2015, s. 21'den Akt., Dursun vd., 2016, s. 769).

Erzurum, 400 yıl süren Osmanlı hâkimiyetinden dolayı, geleneksel organik dokulu bir Osmanlı kenti görünümündedir (Aru, 1998'den Akt., Kulözü, 2016, s.) ve halen kentte bu dokunun izleri görülmektedir. Erzurum'un organik gelişme dokusu, kenti oluşturan temel öğelerden yollar ve merkezler üzerinden ortaya konulabilir.

Tipik bir Osmanlı kenti olan Erzurum'un organik dokusunda organik yollar ve çıkmaz sokaklar yol strüktürünün temel öğeleri olarak görülmektedir (Kulözü, 2016, s. 35). Osmanlı kentinde ilk merkez ticari faaliyetlerin yoğunlukta olduğu, bireylerin yoğun kullandıkları ve insan hareketlerinin yönlendiği mekânlar ticaret bölgeleridir. Erzurum'un ticari merkezi olan Taş Mağazalar, Cezar'ın (1983) Osmanlı kentlerinde çarşının konumuna ilişkin vurgusundaki gibi sur duvarına yakın konumlanmıştır (Kulözü, 2016, s. 35).

Erzurum kentine geometrik düzen öneren Lambert planı yeni kentsel gelişim alanlarını mevcut organik dokuya, İstasyon ve Cumhuriyet Caddesi'nde görüldüğü gibi, modern planlama ilkeleri doğrultusunda lineer yollarla bağlamıştır. Kentte 20. yüzyılda açılan yollar ile geometrik bir düzen oluşturmaya yönelik eğilim İstasyon Caddesi, Cumhuriyet Caddesi, Hastaneler Caddesi ve Yenişehir Caddesi (günümüzde Paşalar Caddesi) örneklerinde de görülmektedir (Kulözü, 2016, s. 39).

1.Toplumsal (Tarihsel, Kültürel, Nüfus Özellikleri) Kimlik

Tarihi yönden çok zengin birçok esere sahip olan ve adeta bir kültür merkezine benzeyen kent günümüzde önemli bir turizm potansiyeli taşımaktadır (Erzurum İli 2017 Yılı Çevre Durum Raporu, 2018, s. 1).

Tarih boyunca Erzurum'un pek çok uygarlığa ev sahipliği yapması, kültürel farklılıkların yaşandığı bir coğrafya olmasını sağlamıştır. Bu kültür farklılaşması Erzurum ilinde iyi sentezlenmeli ve bu durum avantaja çevrilmelidir. Erzurum ili görülmesi gereken tarihi ve turistik değerleri bakımından önemli bir il konumundadır. Eski çağlardan beri bölgede yaşantının olması arkeolojik ve etnografik bakımından zengin olabileceğini ortaya çıkarmaktadır (Kaya ve Çalmaşur, 2018, s. 47).

Erzurum ilinin yer aldığı TRA1 Düzey 2 Bölgesi'nin nüfusu dalgalı bir seyir izlemektedir. 2017 yılında TRA1 Bölgesi nüfus bakımından Türkiye'nin %1,33'ini oluşturmaktadır ve Erzurum ili yine 2017 yılı itibarıyla nüfus bakımından TRA1 Bölgesi'nin %71'ini ve Türkiye'nin %0,9'unu oluşturmaktadır (Kaya ve Çalmaşur, 2018, s. 28).

2.Sosyokültürel Kimlik

Yurdumuzun her yöresi gibi Erzurum kişiliği de kahramanlık, yiğitlik, mertlik gibi özellikleri kendisinde en belirgin biçimde yansıtır. Erzurum dadaşı ve Aziziye dendiğinde bu nitelikler açık biçimde dile getirilir. Erzurum halk oyunları, Bar'ı, hep bu niteliklerle doludur. Atlı cirit oyunu, Türklerin en sevdiği geleneksel spor türlerindedir. Erzurum, bu sporu günümüze kadar sürdüren ender illerimizden birisidir.

Siyah Oltu taşı, fildişi ve kahve renkli yün ehramlar, kar başlıkları, yün çoraplar ve av derilerinin kent kültüründe önemli bir yeri vardır. Erzurum kültürünün karakteristiklerinden biri ise çay içme geleneğidir. Ülkemizin en çok çay içilen, çayı seven illerinden birisidir. Erzurum'da çay şekeri de farklıdır (Tezcan, 1987'den Akt., Kuzeydoğu Kalkınma Ajansı, 2015, s. 79).

3.Sosyoekonomik kimlik

İlin kırsal kesimde halk geçimini tarım ve hayvancılıkla sağlamaktadır. Hayvancılık, il ekonomisinde önemli yer tutmasının yanında bilimsel metotların uygulanmaması, besicilik yapılan tesislerin modern üretim anlayışında olmaması, girdi maliyetlerinin yüksek olması gibi nedenlerle bölgede et ve süt verimi düşük olmaktadır. Bu durum yöre halkının hayat standartlarına ciddi katkılar sağlayamamaktadır.

Kamuda ve özel sektörde memur ve işçi istihdamı, üniversite öğrencileri ve askeri birliklerin ilde bulunması ekonominin hareketliliği bakımından önemli bir girdi kaynağını oluşturmaktadır. Termal tesisler ve kış turizmi, Erzurum ekonomisi için oldukça önemlidir.

Erdoğan ve Çorbacıoğlu Akay (2018, s. 462)'ın kentsel kimlik bileşenleri sınıflandırması göz önüne alındığında Erzurum kent kimliği bileşenlerini oluşturan özellikler aşağıda verilmiştir.

4.Somut Olmayan Kimlik (Gastronomi, Kültür-Sanat-Zanaat, Folklor ve Yaşam Biçimi)

Erzurum'da gastronomi bakımından en ilgi çekici yemek çağ kebabıdır. Kadayıf dolması ve civil peynir de oldukça ilgi çekmektedir. Sezen (2013, s. 271)'ün belirttiği

gibi el sanatları maddi kültür bakımından folklorun geniş bir bölümünü oluşturmaktadır. Erzurum'da el sanatları bakımından kuyumculuk ön sıralardadır. Oltu ilçesinden çıkartılan siyah renkli taş kehribar olarak adlandırılmaktadır. Bulut (1989, s. 173-183)'a göre Erzurum'da geçmişteki sanat ve meslek kolları arasında kavaflar (ayakkabıcı), abacılar (terzi), marancılar (marangozluk), çulfalar (ehram dokuma), mutaflar (keçi kılı ile malzeme yapanlar), keçeciler (yünden yapılan halı yerine kullanılan örtü yapımı), kevelciler (koyun derisinden kışlık giysi yapanlar), kazazlar (tespih disenler) yer almaktadır (Sezen, 2013, s. 276-300).

5.Yapay Çevrenin Alt Bileşenleri İçerisinde İse Yerleşim (Dokular ve Bölgeler, İzler, Kenarlar, Odaklar ve İşaret Öğeleri)

Lynch (1961) kent imgesinin içeriğini fiziksel biçimlerle ilişkilendirmiş ve yollar (izler), kenarlar, bölgeler, sınırlar ve referans noktaları (odaklar, düğümler) olmak üzere beş öge ile sınıflandırmıştır (Erdoğan ve Akay 2018, s. 461). Lynch (1961)'in sınıflandırması dikkate alındığında Erzurum Kenti'nde dokular ve bölgeler arasında tarihi ticaret merkezleri olarak Taş Mağazalar ile Erzurum Kalesi arasında yer alan Bat Pazarı (günümüzde perde, mobilya, kumaş, yer yastığı ürünlerinin satıldığı, makine tamircileri, terziler ve koltuk döşemecilerin yer aldığı mağazalar), Kavaflar Çarşısı (eskiden daha çok ayakkabı satışı, günümüzde soba ve semaver satışı yapılan çarşı); tarihi doku içinde ise; Yakutiye Meydanı'nda Yakutiye Medresesi ve Lalapaşa Cami, Cumhuriyet Caddesi'nde Çifte Minareli Medrese, Caferiye Cami, Cincime Hatun Türbesi, Ulu Cami yer almaktadır.

Cumhuriyet Caddesi kentin önemli bir yol (iz) aksıdır. Kulözü (2016, s. 40)'ne göre modernleşen Erzurum'un ticaret aksı, Lambert planının uygulanmasıyla, Cumhuriyet Caddesi olmuştur. Bu ticaret omurgası ile Lambert aynı zamanda Erzurum'un kültür tarihinin deneyimlenebilmesini sağlayan lineer bir aks oluşturmuştur.

Erzurum Kalesi kent imgesi esaslarına göre fiziksel biçim olarak kenar görevi üstlenmektedir. Kulözü (2016, s. 40)'ne göre kentin batı sınırında ulus-devletin mekânsal temsili olarak inşa edilen Cumhuriyet Meydanı (günümüzde yaygın olarak Havuzbaşı olarak da anılmaktadır) ile başlayarak Yakutiye Medresesi, Lala Paşa Camii, Belediye Binası'nı içine alan kentsel düğüm noktasından, Caferiye Camii, Cincime Hatun Türbesi, Ulu Cami, Çifte Minareli Medrese ve Erzurum Kalesi'ne uzanan Cumhuriyet Caddesi, eski ticaret merkezi olan Taş Mağazalara yönelen düğüm noktasına bağlanmaktadır.

Urban Toursim (1995)'in kentsel turizm sistemindeki ilişkiler sınıflandırmasına (Doğan, 2006, s. 41) göre; Erzurum kentindeki birincil turizm elemanları, birincil turizm elemanlarına içsel ulaşım, kentin dışarıdan ulaşılabilme kolaylığı, tamamlayıcı turizm elemanları tespit edilmiştir.

C. Birincil Turizm Elemanı

Erzurum kentinin birincil turizm çeşidi kış turizmi, birincil turizm elemanı ise Palandöken Kayak Dağı Kayak Merkezi'dir. Kış sporlarına yönelik sunduğu fırsatlarla

önemli bir rekreasyon kaynağı olan Palandöken Dağı, her geçen gün bölgesel, ülkesel ve uluslararası ölçekte daha fazla talep edilen ve bu bağlamda hızla büyüyen bir kış turizmi merkezidir. Tüm rekreasyon alanlarında olduğu gibi, kayak merkezlerinde de yönetimin öncelikli hedefi, doğal ve sosyal çevre ile uyumlu olan sistemli ve kontrollü bir turizm planlaması ile ziyaretçilere kaliteli rekreasyonel deneyimler sağlamaktır (Göktaş vd., 2015, s. 1037).

Kış Turizmi; 70 km uzunluğunda, 25 km genişliğinde bir alanı kaplayan Palandöken Dağları, 1993 yılında Kış Turizm Merkezi olarak ilan edilmiştir. 5 ay boyunca kayak yapmaya elverişli olması, kar kalitesi ve uzun pistleri ile dünyanın en önemli kayak merkezlerinden biridir. 2011 yılında 25. Dünya Üniversiteler Kış Oyunları'na ev sahipliği yapmış olan Erzurum, Türkiye ve dünya kış turizminin yeni cazibe merkezlerinden biri olmuştur (Erzurum İli 2017 Yılı Çevre Durum Raporu, 2018, s. 2)

D. Birincil Turizm Elemanına İçsel Ulaşım

Palandöken Kayak Merkezi'nin Erzurum Şehir Merkezi'ne uzaklığı 5 km olduğundan dolayı, konaklamalı ziyaretçilerin yanında günübirlik ziyaretçilere de hizmet verebilmektedir (Göktaş vd., 2016, s. 1041).

Havaalanı ve kayak merkezi arası 15 km'dir. Havalimanından Erzurum ve Palandöken Kayak Merkezi'ne ulaşım, Büyükşehir Belediyesi'ne ait otobüs servisleri, özel taksiler veya araç kiralama hizmetleri ile sağlanmaktadır. Şehirlerarası Otobüs Terminali Palandöken Kayak Merkezi'ne 13 km mesafede olup, Palandöken Kayak Merkezine ulaşım, Büyükşehir Belediyesi'ne ait veya özel halk otobüs servisleri ve özel taksiler ile sağlanmaktadır (Erzurum Portalı, 2019).

E. Kentin Dışarıdan Ulaşılabilme Kolaylığı

Erzurum, çevre illere ve ülkenin diğer bölgelerine Karayolu, Demiryolu ve Havayolu ulaşım ağıyla bağlıdır. Erzurum'a, İstanbul ve Ankara'dan direk uçuş ve diğer havalimanlarından aktarmalı uçuş seferleri düzenlenmektedir (Erzurum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2019).

F. Tamamlayıcı Turizm Elemanları

Birincil turizm kaynağı kış turizmi olan Erzurum kentinde kültür turizmi, inanç turizmi, doğa turizmi, termal turizm aktivitelerine olanak verecek tamamlayıcı turizm elemanları bulunmaktadır.

Erzurum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2019)'a göre Erzurum'da 103 adet tescil edilmiş sit alanı, 706 adet taşınmaz kültür varlığı bulunmaktadır. Tescilli kültür varlıkları arasında en önemlileri; Tabyalar, Cimcime Hatun Türbesi, Üç Kümbetler, Erzurum İç Kalesi, Kars Kapı, Yakutiye Medresesi, Ulu Cami, Narmanlı Cami, Mareşal Çakmak Hastanesi, Atatürk Evi ve Müzesi, Gar Binası, Kongre Binası, Tuzcu Mahallesi Mezarlığı ve Yunus Emre Türbesi, Dabakhane Çeşmesi, Çoban Dede Köprüsü'dür.

V.Tartışma ve Sonuç

Erzurum'a kış turizmi için gelen yerli ve yabancı turistler özellikle Palandöken dağındaki otellerde konaklamayı tercih etmektedirler. Turistlerin tüm vakitlerini dağda geçirip kent merkezine uğramadan dönmelerine engel olmak için özellikle Palandöken Dağı'ndan kent merkezine ulaşımı kolaylaştıracak ve daha zevkli hale getirecek yurt dışında da örneklerine çok rastlanılan hop-on, hop-off mantığındaki ulaşım ring sistemleri oluşturulmalıdır. Kış şartlarında belki de buzlu zeminde hayatında ilk defa yürüme tecrübesi yaşayacak insanların tatillerini kazasız sonlandırmalarına imkan tanımak için kentin önemli tarihi, gastronomi turizmi aktivitelerini gerçekleştirecekleri, yöresel ürünleri alabilecekleri mekanlara ulaşımını kolaylaştırılmalıdır.

Bu ulaşım ringi Palandöken Dağı'ndan başlayarak Çifte Minareler, Yakutiye Medresesi, Lalapaşa Cami gibi tarihi mekanların ve çoğunlukla merak edilen Tarihi Erzurum Evleri'nin yer aldığı Cumhuriyet Caddesi, Oltu Taşı almak için ziyaret edilmek istenen Taşhan (Rüstem Paşa Bedesteni), Kongre Binası'nın ve çağ kebabçılarının yoğun olarak yer aldığı Kongre Caddesi arasında gerçekleştirilebilir.

Erzurum'da gastronomi turizmi açısından adını duyurmuş en önemli üç yiyecek çağ kebab, kadayıf dolması ve civil peynirdir. Serçeoğlu vd. (2016, s. 94)'nin yaptıkları bir araştırmaya göre de Erzurum'un mutfak kültürüne ait logosunun Çağ Kebabı, daha sonra sırasıyla kadayıf dolması ve civil peynir olduğu tespit edilmiştir. Bunun en önemli nedeni Erzurum'un Çağ Kebabını daha iyi duyurmasına rağmen diğer ürünlerin adını tam anlamıyla duyuramaması olabilir.

Çağ kebab restoranlarında kadayıf dolması servisleri de yapılmaktadır. Çağ kebabı restoranları genellikle Kongre caddesinde yer almaktadır. Kent merkezinde civil peynirin satışının yapıldığı peynirciler caddesi de bulunmaktadır. Fakat bu cadde çok bakımsızdır ve tanıtımı iyi yapılmamıştır. Kış koşullarında havanın çok soğuk ve kirli olması, buzlu, kaygan zeminlerde yürüme güçlüğü turistler için itici bir faktör olmaktadır. Bu nedenle peynirciler caddesinin olduğu sokak kapalı çarşı haline dönüştürülmeli veya Erzurum'un tüm yöresel yiyeceklerinin satışının yapıldığı kapalı çarşılar yapılmalıdır. Hatta birçok turist çok merak ettiği halde yöresel yemekleri tatmadan geri dönmektedir. Bu kapalı çarşıda yöresel yemek lokantalarına da yer verilmelidir. Kapalı çarşının içi ve dışı eski Erzurum mimarisi ile tasarlanmalıdır.

Sezen (2013, s. 271-300)'in de belirttiği gibi Erzurum'da geçmişte yaşayan ama günümüzde çok azı kalan birçok zanaat dalı bulunmaktadır. Bu zanaat kolları yeniden canlandırılarak bir zanaat sokağı planlanarak Erzurum'un kültür turizmine katkıda bulunulmalıdır. Kış turizmi için kente gelen ziyaretçilerin ilgisini çekebilecek bir turizm çeşidinin de canlanmasına bu şekilde katkı sağlanabilir.

Kış turizmi amacıyla gelip kentin diğer turizm değerlerini de görmek isteyen turistlerin kent merkezini ziyaret etmeden dönme nedenlerinden biri ise çatılardan düşen buzlardır. Bu nedenle Önal ve Önal (2016, s. 1)'in da belirttiği gibi özellikle insan ve araç trafiğinin yoğun olduğu güzergahlarda yer alan binaların çatılarındaki kar ve buzlanmayı önlemek amacıyla, ısıtma kablolarının kullanılması gerekmektedir. Ayrıca,

kışın tamamen buzla kaplı kaygan zeminde yürümek de oldukça sıkıntılı olduğu için Bozkurt vd. (2016, s. 42)'nin de ifade ettiği gibi kar yağışı ve buzlanmaya hemen müdahale edebilmek amacıyla geliştirilmiş olan kimyasal yöntemlerden olan buzlanma önleyici (Anti-icing) sprey ve elektrik iletkenli asfalt kaplama sistemleri gibi yeni yöntemlerin kullanılması gerekmektedir.

Doğunun sağlık merkezi olarak bilinen Erzurum'da devlet hastaneleri ve üniversite hastanesi yeterlidir fakat tatile gelen kişiler rahatsızlandıklarında işlerini daha kısa sürede halledebilmek için özel hastaneleri tercih etmektedirler. Maalesef bir kış turizmi kenti olan Erzurum'da fiziki imkanları yetersiz olan sadece bir özel hastane bulunmaktadır. Kentte birkaç tane tam teşekküllü özel hastaneye ihtiyaç vardır.

Kentteki önemli eksiklerden biri merkezde çok iyi otellerin yer almamasıdır. Yüksek standarttaki oteller sadece Palandöken Dağı'nda bulunmaktadır. Tüm turistler sadece kayak yapma amacıyla gelmemektedir. Bu nedenle kent merkezinde de yüksek standartlara sahip birkaç otel olmalıdır.

Her konuda olduğu gibi bir kentin beğenilmesinde de ilk izlenim çok önemlidir. Bir kent hakkındaki ilk izlenimde kent giriş yollarının rolü büyüktür. Havayolu ile gelen turistler için havaalanını kente bağlayan yol ilk izlenimi çok etkilemektedir. Yol boyunca çoğunlukla tarım arazileri ve boş araziler yer almaktadır. Yol boyunca karayolu bitkilendirmesi çok zayıftır. Bu yolda etkili bir kış peyzajı olmalıdır. Yol boyunca daha yoğun gruplar halinde ağaçlandırma çalışmaları yapılmalıdır. Erzurum'un ekolojik koşullarına uygun ve kar yağdığında etkili bir kış peyzajı sunacak bitkilendirme ile kentin ana girişini canlandırılmalıdır.

Karayolu ile kış turizmi için kente gelen ziyaretçiler için kentin doğu, batı, kuzey ve güneyden girişleri daha etkili hale getirilmelidir.

Termal kaynaklar yönünden zengin olan kent merkezinde yüksek standartta bir termal otel bulunmamaktadır. Ilıca ilçesinde yer alan termal otel ise çok yetersizdir. Çok daha yüksek standarda sahip bir otele ihtiyaç duyulmaktadır. Şehrin Doğusunda Pasinler yolu üzerinde yer alan kaplıcanın ise oteli bulunmamaktadır.

Sonuç olarak kış turizmi için kente gelen turistlerin kentin diğer bileşenlerinin oluşturabileceği turizm kaynaklarından da yararlanabilmeleri için kentte doğru planlamalara ve tasarımlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Kaynaklar

- Ayyıldız, S., Ertürk, F. (2017). "Kentsel Kimlik Bileşenleri ile Yerel Kimliğin İzlerini Sürmek: Kapanca Sokak Örneği". Mimarlık ve Yaşam Dergisi, 2(1), 65-88.
- Aru, K. A. (1998). Türk kenti (1. baskı). İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.
- Bozkurt, H., Karakurt, C., Bozkurt, E.T. (2016). "Kış Kentlerinde Kar ve Buz Mücadelesinde Yeni Yöntemlerin Araştırılması"[Bildiri]. Uluslararası Kış Kentleri Sempozyumu, 12-15 Şubat 2016, (ss.42-52), Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

- Beyhan, Ş.G., Ünügür, S.M. (2005). “Çağdaş gereksinmeler bağlamında sürdürülebilir turizm ve kimlik modeli”. *İtüdergisi/a, mimarlık, planlama, tasarım*, 4(2), 79-87.
- Bulut, S. (1989). *Damla Damla Erzurum*. Ankara: Demircioğlu Matbaa.
- Cezar, M. (1983). *Typical commercial buildings of the Ottoman classical period and the Ottoman construction system* (1. baskı). Ankara: Türkiye İş Bankası Publications.
- Doğan, A. (2006). *Kentsel doku, geleneksel yerel, yerel ve kültürel özelliklerin turizm mekânına ve türüne etkileri: Ayvalık Örneği*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Dursun, D., Yavaş, M., Güller, C. (2016).” Kış Kenti Erzurum’da İklim, Planlama Ve Yerel Yönetim Politikalarının Etkileşim Düzeyi” [Bildiri]. *Uluslararası Kış Kentleri Sempozyumu*, 12-15 Şubat 2016, (ss. 761-779), Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Dursun, D., Yılmaz, S., Yılmaz, H., Irmak, M.A., Demir, M. & Yavaş, M. (2015). *Hava Kirliliğinde Ekolojik Koridor Senaryoları: Erzurum Kenti*, Erzurum: Rana Medya.
- Erdoğan, G., Akay Çorbacıoğlu S., (2018). “Denizli Kent Kimliği Bileşenleri”. *Kent Akademisi*, 11 (3), 459-473.
- Erzurum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2012). *Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü*.
- Erzurum İli 2017 Yılı Çevre Durum Raporu (2018). https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/icerikler/erzurum_-cdr2017-20181012150334.pdf
- Erzurum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2019). <https://erzurum.ktb.gov.tr/#>
- Erzurum Portalı (2019). <https://erzurumportali.com/shf/225/Palandoken-Ulasim>
- Göktaş, T.H., Bulut, Y., Bozhöyük Ardahanlıoğlu, Z. (2016). “Palandöken Dağı Kayak Tesislerinde Rekreasyon Kalitesinin Saptanması” [Bildiri]. *Uluslararası Kış Kentleri Sempozyumu*, 10-12 Şubat 2016, (ss. 1037-1051), Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Gürbüz, A. (2002). “Turizmin Sosyal Çevreye Etkisi Üzerine Bir Araştırma”. *Teknoloji*, 5(1-2), 49-59.
- İlgin, C. (1997). *İstanbul konut mimari kimliğinin konut örüntülerine bağlı değişimi ve kent kimliği ile etkileşimi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kaya, A. & Çalmaşur, G. (Eds). (2018). *Ekonomik Erzurum İli Sosyo-Profil* (1. Baskı). Erzurum: Zafer Medya.
- Kaynak, İ.B., Karabulut, T. (2016). “İnanç Turizmi Bağlamında Kentsel Turizm ve Kültürel Turizm: Konya Örneği”. *Selçuk Ün. Sos. Bil. Ens. Dergisi*, 35, 185-191.
- Kösoglu, N. (1995). “Kültür/Kimlik Üzerine”. *Türkiye Günlüğü*, 33, s. 43.

- Kulözü, N. (2016). “Bir Mekânsal Modernleşme Öyküsü: Erzurum Kenti ve Kentsel Mekânında İkili Dokunun Oluşumu”. *İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi*, 18(7), 22-47.
- Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı (2015). Erzurum İli Sosyal Yapı Analizi. https://www.kudaka.org.tr/ekler/7a5af-Sosyal_Yapi_Analizi_Erzurum.pdf
- Law, C.M. (1992). Alev Doğan, Kentsel doku, geleneksel yerel, yerel ve kültürel özelliklerin turizm mekânına ve türüne etkileri: Ayvalık Örneği. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, s.41’den naklen alıntıdır.
- Lynch, K. (1961). *The Image of the City*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Önal, M., Önal, E. (2016). “Mevcut Bina Çatılarında Kar Ve Buz Eritici Isıtıcı Kabloların Kullanımı”[Bildiri]. Uluslararası Kış Kentleri Sempozyumu, 12-15 Şubat 2016, (ss. 1-8), Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Önem, A.B., Kılınçaslan, İ. (2005). “Haliç bölgesinde çevre algılama ve kentsel kimlik”. *İtüdergisi/a mimarlık, planlama ve tasarım*, 4(1), 115-125.
- Örer, G. (1993). İstanbul’un kentsel kimliği ve değişimi. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Özdeş, G. (1985). *Şehircilik-Şehir-Şehirlerin Fonksiyon Bölgeleri*. İstanbul: İ.T.Ü. Matbaası.
- Serçeoğlu, N., Boztoprak, F., Tırak, L. (2016). “Gastronomi Turizmi İle Şehir Markalaşması İlişkisi: Atatürk Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 4(2), 94-114.
- Sezen, L. (2013). *Erzurum Folkloru*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Suher, H. (1995). “Kent Kimliğine Etkili Yasa Uygulamaları” [Bildiri]. *Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu*, 5-7 Haziran 1995, (ss. 3-12), İstanbul.
- Şarkaya İçellioğlu, C. (2014). “Kent Turizmi ve Marka Kentler: Turizm Potansiyeli Açısından İstanbul’un Swot Analizi”. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 37-55
- Tezcan, M. (1987). “Erzurum Kültürü ve Kişiliği” [Bildiri]. *Tarihi Akış İçinde Erzurum Sempozyumu*, 12-18 Mart 1987, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Urban Tourism (1995). Alev Doğan, Kentsel doku, geleneksel yerel, yerel ve kültürel özelliklerin turizm mekânına ve türüne etkileri: Ayvalık Örneği. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, s.41’den naklen alıntıdır.
- Yıldız, Z. (2008). “Kent ve Kent Hakları Açısından Turizm Sektörü”. *Yerel Siyaset Dergisi*, 32-35.